

Theosophical-Philosophical Foundation of Iranian Art

Volume 3 / Issue 1 / pages 63-79 / e-ISSN: 2980-7875 / p-ISSN: 2981-2356

Original Research

10.30486/PIA.2024.2001377.1360

The Effect of School Environment Quality on Students' Academic Self-Concept with the Mediating Role of Environmental Perception Phenomenology¹

Parisa Khayam Nekoui¹, Bahram Shahedi², Kazem Yazdi³

1-Ph.D. Student in Architecture, Department of Architecture, Ardestan Branch, Islamic Azad University, Ardestan, Iran.

2-Assistant Professor, Department of Architecture, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran
Tourism, Architecture and Urban Research Center, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran
(Corresponding author).

3- Assistant Professor, Faculty member, Department of Architecture, Ardestan Branch, Islamic Azad University, Ardestan, Iran.

Abstract

In today's world, academic performance and its results are of particular importance, as this category refers to the student's activities in the school environment. Therefore, the aim of the current research was to explain the environmental quality factors effective in improving the academic self-concept component of students and also to identify the environmental quality factors effective on students' perception in schools by considering the phenomenology of sensory perception. This research is qualitative(exploratory)and with a descriptive phenomenological approach. The method of data collection was based on available authentic documentary sources and semi-structured interviews with students of selected schools in Isfahan city, and the collected information was presented based on the Clayziz analysis method in Atlas-TI software. The findings show that, from a phenomenological point of view, the types of student's individual perceptions are formed based on the way of sensory perception that is affected by the objective and subjective environment of the school Therefore, subjective and objective qualitative indicators of the school environment affect students' perception. Objective and subjective factors, including the physical characteristics of space and other visual characteristics of space, have a significant impact on spatial perception, and these factors improve behavioral contexts in the school environment, and as a result, have a positive effect on students' academic self-concept.

Keywords: Academic Self-Concept, Environmental Quality, Environmental Perception, School.

Received: 2024-05-31

Accepted: 2024-07-06

Bshahedi@yahoo.com

1 This article is extracted from a Ph.D. thesis of "Parisa Khayam Nekoui" entitled "Perception of the environmental quality of contemporary schools in Isfahan on students' academic self-concept" under the supervision of Dr. "Bahram Shahedi" and in consultation with Dr. "Kazem Yazdi" which has been done at Islamic Azad University, Ardestan Branch, Department of Architecture, Ardestan, Iran in 2024.

بنیان‌های حکمی فلسفی هنر ایرانی

سال سوم / شماره اول / بهار ۱۴۰۳ / ص ۷۹-۶۳ / p-ISSN: 2981-2356 / e-ISSN: 2980-7875

10.30486/PIA.2024.2001377.1360

پژوهشی

تأثیر کیفیت محیط مدارس بر خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان با نقش میانجی پدیدارشناسی ادراک محیط^۱

پریساختیم نکویی^۱، بهرام شاهدی^۲، کاظم یزدی^۳

۱- دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، واحد اردستان، دانشگاه آزاد اسلامی، اردستان، ایران.

۲- استادیار گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران
مرکز تحقیقات گردشگری، معماری و شهرسازی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

۳- استادیار، عضو هیئت علمی گروه معماری، واحد اردستان، دانشگاه آزاد اسلامی، اردستان، ایران

چکیده

در دنیای امروز عملکرد تحصیلی و نتایج آن از اهمیت ویژه برخوردار است؛ این مقوله به فعالیت‌های دانش‌آموز در محیط مدرسه اشاره دارد؛ از این‌رو بررسی تمامی مولفه‌های کیفیت محیط مدرسه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. هدف پژوهش حاضر، تبیین عوامل کیفیت محیطی موثر در ارتقاء مولفه خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان و همچنین شناسایی عوامل کیفیت محیطی موثر بر ادراک دانش‌آموزان در مدارس با در نظر گرفتن پدیدارشناسی ادراک حسی بوده است. این پژوهش به روش کیفی (اکتشافی) و با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی می‌باشد. روش گردآوری داده‌ها با استفاده از منابع اسنادی معتبر موجود و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با دانش‌آموزان دختر که در پایه دوم دوره دوم متوسطه مدرسه منتخب شهر اصفهان بوده و اطلاعات گردآوری شده براساس روش تحلیل کلایی در نرم‌افزار اطلس تی-آی (۸) ارائه شده است. یافته‌ها بیانگر آن است که با نگاهی پدیدارشناسانه، انواع ادراک فردی دانش‌آموز، بر اساس شیوه ادراک حسی که متأثر از محیط عینی و ذهنی مدرسه است، شکل می‌گیرد؛ لذا، شاخص‌های کیفی ذهنی و عینی محیط مدرسه بر ادراک دانش‌آموزان تأثیرگذار است. عوامل عینی و ذهنی شامل خصوصیات کالبدی فضا و سایر ویژگی‌های بصری فضا بر ادراک فضایی، تأثیر بسزایی دارند و این عوامل موجب بهبود زمینه‌های رفتاری در محیط مدرسه می‌شود و در نتیجه تأثیری مثبت بر خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان دارد. **واژگان کلیدی:** ادراک محیطی، پدیدارشناسی ادراک، خودپنداره تحصیلی، دانش‌آموزان، کیفیت محیطی، مدرسه.

Bshahedi@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۱۱

۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری «پریساختیم نکویی» با عنوان «ادراک کیفیت محیطی مدارس معاصر اصفهان بر خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان» است که به راهنمایی دکتر «بهرام شاهدی» و مشاوره دکتر «کاظم یزدی» در سال ۱۴۰۳ در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردستان در حال انجام است.

۱- مقدمه و بیان مسئله

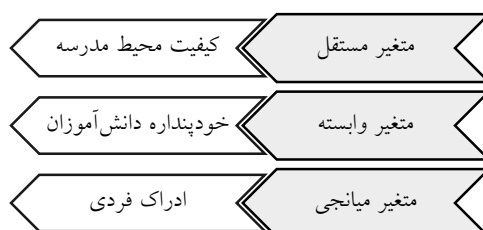
امروزه مدرسه، به‌عنوان فضای آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان، نقش اساسی در ساختار اجتماعی، فرهنگی جامعه ایفا می‌نماید. نظام آموزشی و روش و محتوای آموزش از یک‌سو و فضای آموزشی از سوی دیگر، از عوامل مهم و موثر در پرورش و رشد محسوب می‌گردند؛ لذا، فضای آموزشی را نمی‌توان فقط ساختمان مدرسه تلقی نمود؛ بلکه کودک و نوجوان از کلیه اتفاقات و مشاهدات که از طریق پنج حس خود دریافت می‌نماید، به‌عنوان منابع آموزشی و اطلاعاتی، تأثیر پذیرفته و آنها را در رفتار خود منعکس می‌کند (طباطبائی، ۱۳۹۳: ۳۸۱)؛ به بیان دیگر، در مدرسه همانند هر محیط دیگری، فرآیندهای روان‌شناسی می‌توانند به یادگیری، آموزش و رفاه افراد به روش‌های مثبت و منفی تأثیرگذار باشند. چنین فرآیندهایی ممکن است محرک، انطباقی، همراه با فشار روانی، خسته‌کننده، برهم‌زننده تمرکز و پرزحمت باشند؛ اما از سوی دیگر تأثیر نور، رنگ، سروصدا، گرما، سرما، تهویه و تجهیزات میز و صندلی‌ها نیز باید مدنظر قرار گرفته‌شوند؛ زیرا که ایجاد محیطی محرک و موفق برای یادگیری، امکان‌پذیر می‌کنند؛ در واقع، این امکان وجود دارد که شرایطی کلی را فراهم کنیم که بر عملکرد و ادراک محیط یادگیری مطلوب به روشی مثبت، تأثیرگذار باشد (نقدبیشی و رحمتی، ۱۳۹۶: ۷۶).

لذا، طراحی فضاهای آموزشی از آن جهت که یکی از کاربری‌های مداوم می‌باشد، هم از نظر معماری و هم از نظر سازه، بسیار مهم می‌باشد (طیب‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۶)؛ اما، امروزه در طراحی معماری و کالبدی بسیاری از مدارس و فضاهای آموزشی کشور، کمتر به جنبه‌های روان‌شناختی دانش‌آموزان توجه شده‌است، حال آنکه این فضاها بیشترین سطح ارتباط را با کودکان و نوجوانان به تعامل می‌گذارند (طباطبائی، ۱۴۰۰: ۱۲۵)؛ با تحلیل روابط دانش‌آموز و محیط مدرسه، پژوهشگران بر این باوراند که با توجه به گذراندن ساعت‌های طولانی دانش‌آموزان در مدارس و با در نظر گرفتن فضای مدارس امروز که بر رشد شخصیت دانش‌آموزان موثراند، لازم است تا مدارس در جهت ارتقاء درک خودپنداره تحصیلی در محیط آموزشی، الگوهای محیطی جهت ارتقاء کیفیت عینی و ذهنی محیط مدارس، بر اساس نیازها و ادراک دانش‌آموزان از محیط صورت پذیرد. در حقیقت، پژوهشگران بر این عقیده‌اند که چنانچه با نگاه پدیدارشناسی ادراک حسی الگوهای مناسب در ساختار محیطی مدارس ایجاد شود تا مولفه کیفیت محیطی به کاررفته براساس مولفه‌های ادراکی محیط ارتقاء یابد؛ دانش‌آموز به‌وسیله درک درست از محیط مدرسه، می‌تواند به خلق معنی درست از محیط مدرسه دست‌یابد که منجر به درک بهتر فرد نسبت به توانایی‌ها و ویژگی‌های خود خواهد شد؛ بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف تبیین عوامل کیفیت محیطی موثر در ارتقاء مولفه خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان و همچنین شناسایی عوامل کیفیت محیطی موثر بر ادراک دانش‌آموزان در مدارس انجام شده‌است، در حقیقت فرضیه پژوهش پیش رو به این صورت است که عوامل کیفیت محیطی موثر بر ادراک دانش‌آموزان در مدارس، بر خودپنداره تحصیلی آنها موثر است؛ از این رو پژوهشگران در پی پاسخ به سوالات ذیل می‌باشند: الف) عوامل کیفیت محیطی موثر در ارتقاء خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان چیست؟ ب) عوامل کیفیت محیطی در مدارس که بر ادراک دانش‌آموزان موثر است، کدام‌اند؟

۲- روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش کیفی (اکتشافی) با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی انجام شده‌است؛ از این رو، در ابتدا به گردآوری داده‌ها با مطالعه اسنادی بر اساس بیان، تحلیل و توصیف عوامل مختلف تأثیرگذار بر کیفیت محیطی و خودپنداره تحصیلی و ادراک دانش‌آموزان پرداخته شده‌است؛ سپس، با انجام مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با گروهی از دانش‌آموزان دختر مقطع دوم (دوره دوم متوسطه) مدرسه منتخب، اطلاعات با ارجاع به عقاید، ارزش‌ها و رفتارهای دانش‌آموزان در بستر محیط آموزشی آنها، به‌صورتی دست‌نخورده به دست آمده‌است که گردآوری اطلاعات به روش مصاحبه‌ای ادامه یافته تا داده‌ها به اشباع نظری برسند. و در نهایت تحلیل و توصیف یافته‌ها به روش تحلیل پدیدارشناسی مستاکاس^۱ (کولایزی)^۲ در نرم‌افزار اطلس تی-آی بوده‌است؛ بنابراین، ابتدا تمامی

مکالمات ضبط‌شده به متون نوشتاری تبدیل شدند و سپس داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها بر اساس فرآیند افقی‌سازی عبارات دسته‌بندی شده و سپس هریک بر اساس عبارات‌های معنایی فرموله‌بندی شده‌اند و در نهایت یک توصیف جامع ارائه شده‌است. براساس این روش، اعتباریابی توصیف‌های جامع از مقوله موردنظر در این پژوهش، از سوی شرکت‌کنندگان، مهمترین معیار ارزیابی یافته‌های تحقیق پدیدارشناختی تلقی شده‌است. براساس مولفه‌های مورد بررسی در این پژوهش، متغیرهای تحقیق بر اساس تصویر (۱) دسته‌بندی و ارائه شده‌اند.

تصویر ۱- متغیرهای مورد بررسی در پژوهش (نگارندگان، ۱۴۰۲)

۳- ادبیات پژوهش (پیشینه پژوهش / مبانی نظری)

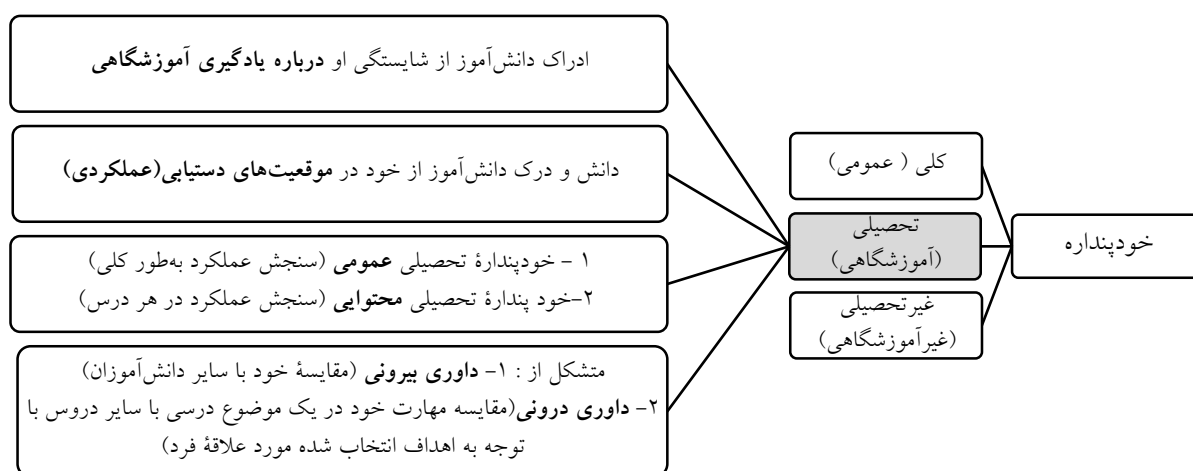
۳-۱- پیشینه پژوهش

در بررسی پژوهش‌های انجام‌شده پیرامون موضوع مورد بررسی، لازم به ذکر است که پیرامون کلیدواژه‌های پژوهش، تحقیقات بسیاری انجام شده‌است؛ به‌عنوان مثال، پیرامون بررسی گونه‌شناسی مدارس و بررسی معماری یا اجزای یک یا چند مدرسه؛ بمانیان و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی تطبیقی ویژگی‌های طرح معماری مسجد-مدرسه‌های دوره قاجار و صفویه پرداخته‌است؛ همچنین بهی و یونسی (۱۴۰۲) پیرامون تاثیر محیط مدرسه بر دانش‌آموزان و در راستای بررسی تاثیر محیط یادگیری بر خودپنداره، پژوهشی با هدف بررسی رابطه بین ادراک از محیط یادگیری و خودپنداره تحصیلی در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه انجام داده‌اند که نتایج آن نشان‌دهنده وجود رابطه آماری معنادار بین ادراک از محیط یادگیری و خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد؛ بنابراین، در بررسی نتایج پژوهش‌های انجام‌شده، پیرامون تاثیر محیط مدرسه بر دانش‌آموزان، مطالب به‌دست آمده، حاکی از آن است که ویژگی‌های محیطی بر ویژگی‌های روان‌شناختی دانش‌آموزان، تاثیرگذار است؛ همچنین عناصر طبیعی بر درک دانش‌آموزان، اثری مثبت دارد؛ علاوه بر موارد گفته‌شده، افرند و خلیل‌آباد (۱۴۰۲) در پژوهشی پیرامون تبیین نقش مولفه‌های کالبدی محیط آموزشی بر انگیزش به یادگیری دانش‌آموزان، به این نتیجه دست‌یافته‌اند که بین مولفه‌های کالبدی محیط آموزشی با انگیزش به یادگیری و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد و برنامه ریزی برای تحول در ساختار مولفه‌های کالبدی مدارس می‌تواند از اولویت‌های ایجاد تحول بنیادین در فرایند تعالی دانش‌آموزان باشد که سبب بهبود عملکرد تحصیلی و انگیزشی دانش‌آموزان می‌شود. در بررسی سایر پژوهش‌ها، از نظر طباطبایی‌یگانه و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی پیرامون عوامل موثر در ارتقاء خلاقیت کودکان در فضاهای باز آموزشی، شش عامل "مشارکت و تجربه، بهزیستی روانی، تحریک‌کنندگی عناصر طبیعی محیط، تنوع‌پذیری عملکرد، سرزندگی محیط و انگیزش محیطی" معرفی کرده‌اند؛ بنابراین، باتوجه به پژوهش‌های انجام‌شده پیرامون کلیدواژه‌های این پژوهش، پژوهشی در رابطه با تاثیر کیفیت محیطی مدارس بر خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان با نقش میانجی ادراک محیطی دانش‌آموزان انجام نشده‌است.

۳-۲- مبانی نظری پژوهش

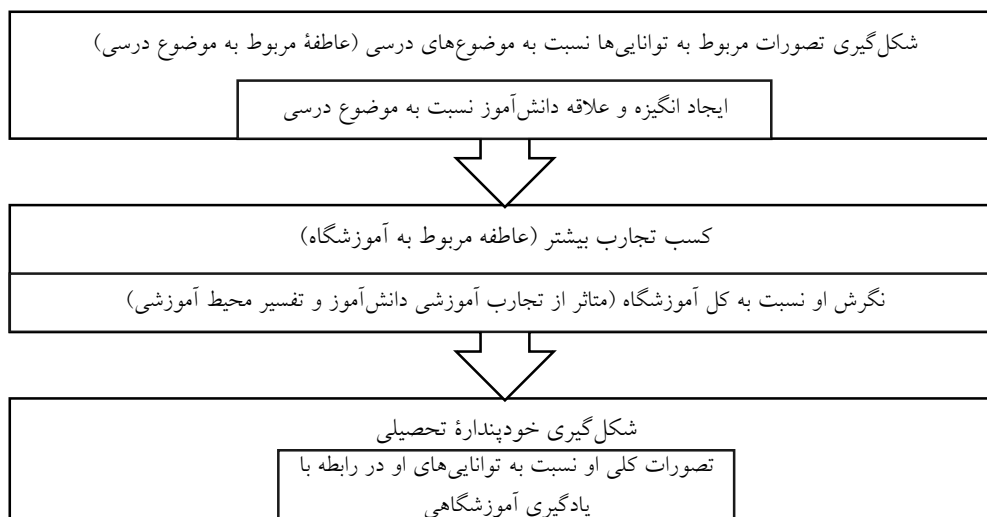
مارش و همکاران (۱۹۹۱) خودپنداره را در سه سطح طبقه‌بندی می‌کنند: خودپنداره کلی^۳، خودپنداره تحصیلی^۴، خودپنداره

غیرتحصیلی. خودپنداره تحصیلی به اینکه چگونه در مدرسه عمل می‌کنیم و چگونه یاد می‌گیریم، مرتبط است (نژادعمران، ۱۳۹۶: ۲۵). خودپنداره تحصیلی به ادراک دانش‌آموز از شایستگی او درباره یادگیری آموزشگاهی اشاره می‌کند (زاهدبابلان و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۷). خودپنداره تحصیلی به دانش و درک دانش‌آموزان از خودشان در موقعیت‌های دستیابی (عملکردی) اشاره دارد. خودپنداره تحصیلی قوی، پیامدهای آموزشی زیادی برای دانش‌آموزان دارد و به‌طور مثبت موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کند (مارتین و همکاران، ۲۰۱۵)؛ از سوی دیگر، یسن‌چن (۲۰۰۶) خودپنداره تحصیلی را در سه بُعد خودپنداره عمومی (دیدگاه کلی فرد درباره خود)، خودپنداره آموزشگاهی (دیدگاه فرد درباره توانایی‌های خود در تحصیل) و خودپنداره غیر آموزشگاهی (دیدگاه فرد درباره توانایی‌هایش در زمینه مسائل غیر آموزشگاهی) تقسیم‌بندی کرده‌است (یارمحمدی، قنادی و مقامی، ۱۳۹۱). به‌طور کلی مولفه خودپنداره در نمودار زیر (تصویر ۲) دسته‌بندی و ارائه شده‌است.

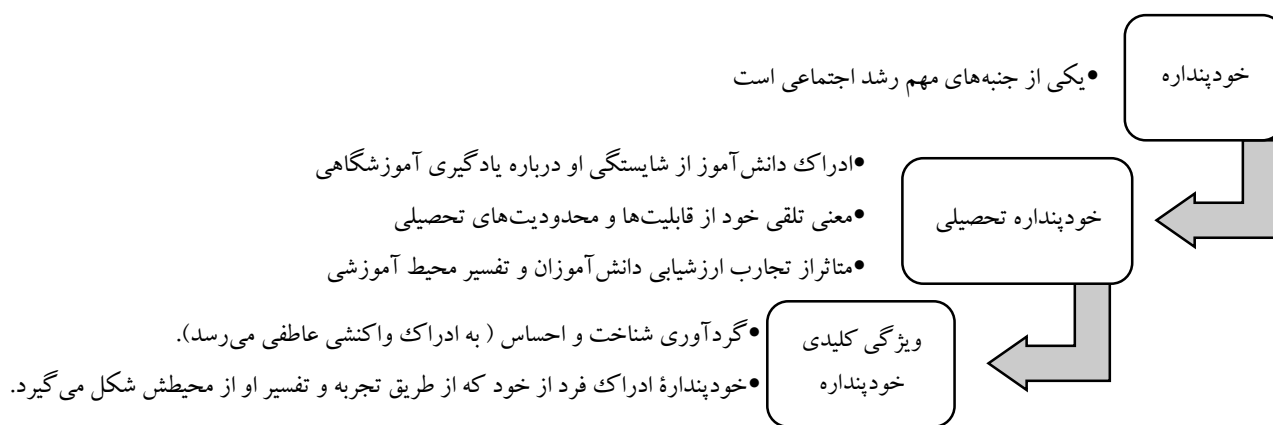
تصویر ۲- بررسی مولفه‌های مهم در شاخص خودپنداره تحصیلی از نگاه نگارندگان؛ فانی و خلیفه (۱۳۸۹)، نژادعمران (۱۳۹۶)، مارش و همکاران (۱۹۹۱) و یسن‌چن (۲۰۰۶) (نگارندگان، ۱۴۰۲)

در سال‌های اخیر، این نظریه که استعداد هر فرد به‌عنوان تنها عامل مستقل در تحصیل نقش دارد، مورد تردید قرار گرفته و بر خودپنداره تحصیلی و تاثیر آن در انگیزه پیشرفت تاکید شده‌است. خودپنداره تحصیلی را شاخص تصور دانش‌آموزان از خود و رابطه آن با پیشرفت سایر دانش‌آموزان کلاس تعریف می‌کند. این مفهوم بی‌گمان مبتنی بر بازخوردهایی است که وی در فعالیت‌های آموزشی از نمره‌ها، آزمون‌ها، معلمان، والدین، همسالان خود دریافت می‌کند. در این راستا عامل‌هایی مانند، تجارب موفقیت یا شکست تحصیلی در سال‌های نخست یادگیری آموزشگاهی، ابتدا تصورات مربوط به توانایی‌های نسبت به موضوع‌های درسی (عاطفه مربوط به موضوع درسی) تحت تاثیر قرار می‌گیرد و پس از کسب تجارب بیشتر، عاطفه مربوط به آموزشگاه و سرانجام خودپنداره تحصیلی شکل می‌گیرد. عاطفه مربوط به موضوع درسی، علاقه و انگیزه دانش‌آموز را نسبت به درس‌های ویژه و عاطفه مربوط به آموزشگاه، نگرش او را نسبت به کل آموزشگاه و خودپنداره تحصیلی تصورات کلی فرد نسبت به توانایی‌های او، در رابطه با یادگیری آموزشگاهی نشان می‌دهد. مفهوم خودپنداره تحصیلی و انگیزه پیشرفت تحصیلی به نوع عواملی که افراد به موفقیت‌های خود نسبت می‌دهند، وابسته است؛ یعنی دانش‌آموزی که خود را موفق می‌داند موفق‌تر و برعکس، دانش‌آموزی که خود را ناتوان می‌بیند، ناموفق (نژادعمران، ۱۳۹۶: ۲۸)؛ از این‌رو در روند شکل‌گیری خودپنداره تحصیلی در نمودار زیر (تصویر ۳) دسته‌بندی و بیان شده‌است.

تصویر ۳- روند شکل‌گیری خودپنداره تحصیلی، (نگارندگان، ۱۴۰۲)

لذا، خودپنداره تحصیلی فرآیند شکل‌گیری ارزشیابی از خودپنداره، متأثر از تجارب آموزشی دانش‌آموزان و تفسیر محیط آموزشی می‌باشد و بیانگر دانش و ادراکات فردی در باره نقاط قوت و ضعف خودمان در یک حوزه تحصیلی معین و عقاید فردی درباره توانایی‌هایمان در انجام موفقیت‌آمیز تکالیف تحصیلی در سطوح طراحی شده است (غفاری و ارفع بلوچی، ۱۳۹۰: ۱۲۳)؛ از این رو رابطه بین خودپنداره و ادراک محیطی در تصویر شماره (۴) ارائه شده است:

تصویر ۴- ارتباط خودپنداره و ادراک محیطی (نگارندگان، ۱۴۰۲)

از سوی دیگر، در بررسی مولفه کیفیت محیطی و فضایی^۵ محیط مدارس، لازم به ذکر است که این وجه از کیفیت، بیشتر به فضای کالبدی یا محیط انسان‌ساخت از آن حیث که مجموعه‌ای از پدیده‌ها یا واقعیات عینی است که از طریق تجربه ذهنی به ادراک در می‌آیند، اشاره دارد. با استناد به این تعبیر، بنیان معماری بر پایه دو مولفه «ماهیت عینی محیط و فضا» و «رابطه ذهنی افراد با آنها» تعیین می‌گردد. بر این اساس در چهارچوب مفهومی نظریه‌های کیفیت محور در معماری، عمدتاً به رویکرد عینی، ذهنی، عینی-ذهنی (تعاملی) مراتب کیفیت را تعیین می‌کنند (معینی و اسلامی، ۱۳۹۱: ۵۰). در بررسی کیفیت ذهنی محیط، داده‌ها حاکی از این مطلب است که این رویکرد براساس چگونگی درک و توصیف مردم از وضع خود استوار است. در این رویکرد، کیفیت سکونت به‌عنوان بخش ذهنی زندگی مورد توجه قرار می‌گیرد که توسط نگرش‌ها و احساسات انسان معین می‌شود. بیشتر تحقیقات مطالعاتی تأکید می‌کنند که کیفیت به صورت مستحکم با ادراک و احساس و

اندازه‌گیری‌های ذهنی افراد مرتبط است. شاخص‌های رضایتمندی و سعادتمندی به‌عنوان شاخص‌های پذیرفته‌شده در سنجش‌های ذهنی معیارها بسیار مهم هستند. شاخص‌های ذهنی هنگامی که بحث و نتیجه بر پایه روش‌های از پایین به بالا است بیشتر مورد توجه محققین قرار می‌گیرد. این استفاده از آن‌رواست که شاخص‌های ذهنی بیشتر بر پایه پاسخ‌های احساسی درونی از قبیل رضایتمندی زندگی، رضایتمندی از کار و شادی فرد به‌کارگرفته می‌شود (وجدانی درستکار، ۱۳۹۱: ۴۲)؛ به‌طورکلی، عوامل کیفیت‌بخشی ذهنی محیط به شرح ذیل در جدول شماره (۱) دسته‌بندی و ارائه شده‌است.

جدول ۱- دسته‌بندی عوامل کیفیت بخشی ذهنی محیط (نگارندگان، ۱۴۰۲)

کیفیت ذهنی محیط	توضیح	منبع
جذابیت و گیرایی فردی	نکته‌ای که باید در مبحث زیبایی‌شناسی مورد توجه قرار بگیرد تنوع طلبی است. انسان از یک‌نواختی محیط، پاکزاد، ۱۳۹۳: ۳۷ احساس رکود و افسردگی می‌نماید. جای تردید نیست که هراسانی و هر قوم و ملتی از انسانها با نظر به چگونگی تفسیر و توجهی که درباره حیات خود دارند و با نظر به فرهنگی که در آن زندگی می‌کنند حقایقی را به‌عنوان آرمان‌ها و ایده‌های اعلاء برای خود پذیرفته‌اند.	
خاطره آفرینی جمعی	یکی از عوامل موثر در شکل‌گیری تصویری از محیط در ذهن، خاطرات فردی و جمعی از محیط است. فضاهای طاهر طلوع‌دل و خاطره انگیز، فضاهایی هستند که انسان قبلاً آنها را تجربه کرده و با آنها آشنایی دارد. یافتن فضاهای آشنا، حس اشرف، ۱۴۰۰: ۱۵۷ گم‌گشتگی، بی‌ریشه بودن و از دست دادن بخشی از زندگی را در انسان به وجود خواهد آورد. خاطرات جمعی مردم به مرور و در اثر استمرار فعالیت‌ها شکل می‌گیرند. حاصل حضور مستمر مردم در فضاهای عمومی، خاطره‌های جمعی و تجسم نمادین خواهد بود.	
جذابیت ذهنی محیط	برخی محققان تجربه‌گرا عقیده دارند "که لذت حسی در عین این که بخشی از زیبایی است، انگاره‌های تداعی‌کننده لنگ، ۱۳۹۴: ۲۰۹ آنها نیز، جزئی از ماهیت اشیا هستند. زیبایی حسی متوجه خوشایند بودن دریافت حسی است که از محیط به دست می‌آید؛ در نتیجه متوجه رنگها، بوها، صداها و بافت‌هایی است که در محیط وجود دارد."	
خوانایی ذهنی محیطی	این کیفیت که به ادراک افراد مربوط می‌شود، نمایانگر میزان وضوح و شفاف بودن فضا برای مخاطبان است. مک‌اندروا، ۱۴۰۱: ۷ خوانایی فضا به همراه سایر پارامترهای خوانایی می‌تواند موجب کاهش فشار روانی محیط شده و در نتیجه در کاهش ۲۲۹ عواقب آن از جمله بیماری‌های جسمی و روحی و حتی کناره‌گیری‌های اجتماعی موثر باشد.	
آسایش و راحتی ذهنی	به‌طور کلی توجه به ویژگی‌هایی که خطر را کاهش می‌دهند، باعث افزایش راحتی در محیط می‌شود. گاهی اوقات کارمونا و تیزدل این موضوع‌ها به سیاست‌های مدیریت فضا برمی‌گردد و در برخی از شرایط به کمک ویژگی‌های طراحی، می‌توان ۱۳۹۷: ۳۷۶ امنیت را افزایش داد، مانند اشراف بصری به محیط و گشودگی فضا؛ در نتیجه حس آسایش و راحتی می‌تواند با طراحی فیزیکی فضا و یا راهبردهای مدیریتی آن تقویت شود.	
کیفیت زیست محیطی	مبحث کیفیت زیست محیطی به‌طور عام شامل مسائل مختلفی از قبیل نگهداری منابع طبیعی، حمایت از بقای حیوانات و مبارزه با آلودگی محیط زیست می‌شود. آلودگی محیط زیست را می‌توان در سه گروه آلودگی هوا، آلودگی آب و آلودگی ناشی از سروصدا طبقه‌بندی کرد. هریک از انواع آلودگی‌ها، تأثیرات نامطلوب جسمی و روحی را به دنبال خواهد داشت.	اشرف، ۱۴۰۰: ۱۷۰
آسایش و سازگاری اقلیمی	یکی از نیازهای اساسی به گفته یان‌گل باید در فضا به آن پاسخ داد و موجبات حضور مردم در عرصه‌های عمومی گل، ۱۳۸۹: ۵۴ را فراهم می‌کند، محافظت در برابر شرایط آب‌وهوای نامناسب (باد، باران، سرما و آفتاب تند) است. پاسخگویی به این نیاز موجب خلق کیفیتی تحت‌عنوان آسایش اقلیمی ^۱ در عرصه‌های عمومی می‌شود.	
کیفیت حضور عناصر طبیعی	گیاهان یکی از اصلی‌ترین ارکان فضای سبز می‌باشد که عادات رشدی، فرم، بافت، رنگ و اندازه عوامل مهم مورد محمودی خطیبانی، توجه در انتخاب گیاهان به‌منظور ایجاد تصویری با زیبایی ماندگار می‌باشد. از گیاهان می‌توان در جهت هدایت اشرف، ۱۳۹۵: ۱۲۸ افراد پیاده، تشویق آنها در جهت گذراندن وقت در فضاهای باز عمومی، افزایش تعاملات اجتماعی و ایجاد سرزندگی استفاده نمود.	

در نگاهی پدیدارشناسانه لازم به ذکر است، موريس مرلوپونتی به‌عنوان یکی از کانون‌های اساسی در بحث‌های تئوری معاصر پیرامون تن‌یافتگی مطرح است. وی می‌کوشد رابطه فرد و جهان را از طریق در نظر گرفتن تجربه ادراکی، به مثابه چیزی ناگسستنی از جسمانیت باز پیکره‌بندی نماید. نظریه مرلوپونتی مبتنی بر این نکته است که بدن، یک منبع اساسی آگاهی و ادراک است (Diprose, 2012)؛ در واقع، نزد مرلوپونتی ادراک به جای آنکه یک ظرفیت منفعلانه در مواجهه با تاثیرات دریافتی باشد، یک عمل خلاقانه و فاعلانه است و خلاقانه بودن ادراک نوعی فعالیت است که به هیچ‌رو مجزا از جسمانیت نیست؛ همان‌گونه که اندیشه و آگاهی غیرقابل تمایز از ادراک است، ادراک نیز غیرقابل تفکیک از بدن است و تئوری بدن، تئوری ادراک است؛ از این‌رو ادراک نزد مرلوپونتی «فعالیت آگاهانه ذهن نیست؛ بلکه شیوه وجودی سوژه تن‌یافته در مرحله پیش‌آگاهی است. محاوره (دیالوگ) است بین سوژه تن‌یافته و عالمش (پیراوی ونک، ۱۳۸۹: ۱۰۱)؛ لذا، در «پدیدارشناسی ادراک»، مرلوپونتی اظهار می‌کند، نگرستن به یک ابژه به معنای سکنی‌گزیدن در آن ابژه است و «درگیری دیداری با چیزها، درک صورت ظاهر آنها نیست؛ بلکه حس کردن خویشاوندی جسمانی آنها با ما، در آمیختن با چیزها و سکونت در آنهاست» (کارمن، ۱۳۹۰: ۲۷۰). به‌طور کلی سه حالت وجود دارد که برحسب آنها معماری و بدن در پیوند با یکدیگر قرار می‌گیرند. تصور وجود یک «هارمونی جهانی» که نسبت‌های تمام بدن، یعنی بدن انسان و جزء آن را تعیین می‌کرد تصوری مستمر در تاریخ بود؛ اما پس از آن تصوری استعاری وجود داشت که «ساختمان یک بدن است»، به این معنا که ما طی گونه‌ای روند «درون حس کردن» هم‌دلانه، خود را درون ترکیبی گویا از فرم‌ها تصویر می‌کنیم؛ در عین حال، این نظر نیز وجود دارد که ما جهان را نه همچون یک ساختمان، که از دریچه یک ساختمان تجربه می‌کنیم. این زمانی است که ساختمان، همچون عضوی مصنوعی، ابزاری می‌شود که با آن می‌توانیم جهان را به شیوه‌ای جدید و فراتر از محدودیت‌های بیولوژیکی بدن تجربه کنیم (هیل، ۱۳۹۶: ۱۰۲). مرلوپونتی اصل «الویت ادراک» را مطرح می‌کند. منظور وی، عبارت است از اینکه ادراک، نخستین یا اساسی‌ترین لایه ممکن را برای شناخت مهیا می‌سازد و بدین لحاظ مطالعه‌اش باید مقدم بر هر لایه دیگری همچون لایه‌های عالم فرهنگی و خصوصاً عالم علم واقع شود. اولویت ادراک را می‌توان مترادف این حکم دانست که «کنش ادراکی» اساسی‌ترین و مهمترین کنش برساننده است؛ زیرا به اعتقاد مرلوپونتی، ادراک، جهت‌آغازین آگاهی است و در هریک از تصورات و تجارب و کنش‌های ما- حتی تجارب عقلانی، علمی و تاریخی- نوعی وجه و عنصر ادراکی وجود دارد؛ به‌عبات دیگر، پدیدارشناسی ادراک، پایه و اساس پدیدارشناسی عقل، تاریخ و فرهنگ است؛ هرچند که هیچ یک از این سه را نمی‌توان به تجربه ادراکی تحویل کرد. (پیراوی ونک، ۱۳۸۹). منظور از «الویت ادراک» آن است که تجربه ادراک به معنای حضور ماست در لحظه‌ای که اشیاء، حقایق و ارزش‌ها برایمان ساخته می‌شوند و ادراک یعنی نوعی لوگوس در حال تکوین که در ورای هرگونه جزمیت، شرایط عینیت را به ما می‌آموزد و رسالت دانش و کوشش را پیش رویمان می‌گذارد (پیراوی ونک، ۱۳۸۹).

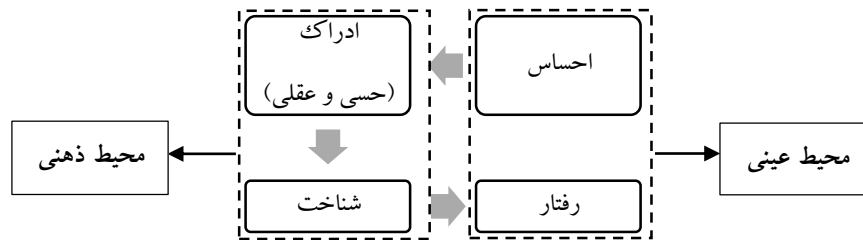
از سوی دیگر، علوم تجربی و رفتاری مطالعات دامنه‌داری در زمینه معرفی عوامل موثر بر ادراک انجام داده‌اند و عوامل پرشماری را بر کیفیت ادراک و دریافت‌های محیطی موثر دانسته‌اند. این اثرگذاری به اندازه‌ای است که ذکر آن، به جزئی جدایی‌ناپذیر از تعریف ادراک بدل شده است. در یک دسته‌بندی کلی این عوامل را می‌توان به عوامل پایا و ویژگی‌های نهادینه‌شده در ذهن یا شکل‌یافته در محیط و عوامل پویا ناشی از شرایط زمان ادراک دسته‌بندی نمود براساس جدول (۲) (دبده، ۱۴۰۰: ۴۵-۴۶).

جدول ۲- دسته‌بندی عوامل ثابت و متغیر موثر بر ادراک (دبده، ۱۴۰۰: ۴۶)

عوامل	ثابت در پیش زمینه (پایا)	متغیر در هنگام ادراک (پویا)
عوامل بیرونی	محیط و کیفیات آن	زمان، زاویه دید، سرعت حرکت
عوامل درونی	گروهی: فرهنگ قومیت، ارزشها و هنجارهای اجتماعی، تجارب حسی، تاریخ و آورده‌های سرزمینی؛ فردی: خلوت انسان؛ عمومی: سن، جنس، تحصیلات، شغل، زبان؛ شخصی: ارزشی: جهان‌بینی؛ سپهر اندیشه: باورها، ارزشها و هنجارهای اجتماعی، آرمان‌ها، بینش و نگرش؛ شخصی روانی: تجارب معانی ذهنی، خاطرات، خودشناسی.	حالات انگیزشی، حالات عاطفی، هیجانی، انتظارات و تصمیم و اراده، بیم‌ها و امیدها

اطلاعات محیط از طریق فرآیندهای ادراکی به دست می‌آید که به وسیله طرحواره‌های ذهنی برانگیخته شده و توسط نیازهای انسانی هدایت می‌شوند. این طرحواره‌ها تا حدودی فطری و تا حدودی آموختنی هستند و پیوند ادراک و شناخت را برقرار می‌سازند. طرحواره‌ها نه تنها فرآیندهای ادراکی، بلکه واکنش‌های احساسی (عاطفی) و اعمال (رفتار فضایی) را هدایت می‌کند و در مقابل، ریشه فرآیندها و درکنش‌ها نیز طرحواره‌های ذهنی را به عنوان حاصل رفتار ادراک شده تحت تاثیر قرار می‌دهند (دیدبه، ۱۴۰۰: ۷۳). به بیان دیگر، در روان‌شناسی محیط، محیط پیرامون مهمترین سرچشمه دریافت‌های بیرونی و منبع اصلی آگاهی و شناخت انسان از دنیای اطراف است و فرایند بنیادین رفتار انسانی بر اساس گام‌های متوالی احساس، ادراک، شناخت و رفتار شکل می‌گیرد؛ هرچند تفکیک آنها به دشواری امکان‌پذیر بوده و «ادراک محیط»، فرآیندی که از طریق انسان داده‌های لازم را بر اساس نیاز خود از محیط پیرامون برمی‌گزیند. در روان‌شناسی تبادل، رفتار حاصل رابطه کنش‌گران‌ها با محیط که انسان خود، بخشی از اوست. «دانلد ایلپارد» در جستجوی چگونگی برهم کنش تجربیات محیطی انسان، سه شیوه اصلی برای ادراک محیط، بازشناسی می‌کند. به نقل از «متیو کرمونا»: شیوه پاسخ‌دهی واکنشی برگرفته از گام آغازین فرآیند درونی ادراک، یعنی «ادراک حسی» شیوه استنباطی منبث از گام بعدی «ادراک عقلی» می‌باشد. شیوه عملیاتی چنانچه ناشی از رفتار بازتابی حاصل از احساس باشد، در میانه، گام احساس و ادراک ناشی از دانش محیطی باشد، در گام واپسین از فرآیند کلی و در بخش رفتار محیطی رخ می‌نماید (همان، ۱۴۰۴). این فرآیند در تصویر شماره (۵) ارائه شده است:

تصویر ۵- فرآیند بنیادین رفتار انسانی (نگارندگان، ۱۴۰۲)

همچنین در جدول شماره (۳) انواع رابطه محیط- رفتار بررسی شده است:

جدول ۳- انواع رابطه محیط- رفتار (دیدبه، ۱۴۰۰: ۴۵)

محیط عینی	محیط ذهنی	محیط عینی
رفتار	شناخت	احساس
	ادراک	
	حسی-عقلی	
رفتار	محیط	رفتار
رفتار		محیط

۴- بحث و تحلیل

یافته‌های حاصل از پژوهش براساس مولفه‌های اصلی پژوهش مورد بحث قرار گرفته است که در ادامه به شرح زیر دسته‌بندی و ارائه شده است:

• رفتار دانش‌آموز در مدرسه

در بررسی روایات و گزاره‌های حاصل از مصاحبه‌های صورت گرفته پیرامون عملکردهای رفتاری دانش‌آموزان در محیط مدرسه و چگونگی یادگیری او در محیط مدرسه یافته‌های به دست آمده، نشان‌دهنده مواردی می‌باشند که با معانی محتوایی از جمله «داوری درونی» و «داوری بیرونی» دانش‌آموزان از خود بستگی دارد. در حقیقت این داوری‌ها به دانش و درک دانش‌آموز از خود در موقعیت دستیابی (عملکردی) که محیط مدرسه مرتبط است. لازم به ذکر است، معانی محتوایی قیدشده، به مقایسه دانش‌آموز با سایر دانش‌آموزان و مقایسه فرد در یک موضوع درسی با سایر دروس با توجه به اهداف انتخاب شده مورد علاقه‌اش، اشاره دارد. معانی صورت‌بندی شده که اشاره به این معانی محتوایی دارند می‌توان موارد زیر را نام برد:

«اشتیاق برای آموزش به دوستان»، «انجام فعالیت گروهی»، «تمایل به آموختن مهارت ارتباطی»، «حس مورد احترام بودن دانش‌آموز»، «شناخت معلم نسبت به دانش‌آموزان»، «مقایسه فردی با سایرین»، «تمایل به مشارکت دانش‌آموز در روند آموزشی»، «تلاش برای رسیدن به هدف» و «مقایسه فرد در یک موضوع درسی با سایرین» از گزاره‌های مهم مستخرج شده از مصاحبه‌ها که دانش‌آموزان به آنها اشاره کرده‌اند، می‌توان به موارد زیر که در جدول شماره (۴) دسته‌بندی شده‌اند، اشاره نمود:

جدول (۴) گزاره‌های مهم مستخرج از مصاحبه‌ها پیرامون رفتار فردی دانش‌آموز در مدرسه

D2: "اگر درسی رو خیلی خونده باشم و وقت داشته باشم و یه نفر ازم پرسه، خیلی خوشم میاد معلم بازی در بیارم و توضیح بدم"
D8: "خیلی علاقه دارم برای کسی توضیح بدم و من می‌دونم این جور می‌میشه و تا اونجایی که توانم پرسه کمک می‌کنم و خیلی دوست دارم و همین طور راهنمایی می‌گیرم"
D6: "در فعالیتهای درسی همه باهم مشارکت می‌کنند و رقابت سالم هست، اگر کسی مشکلی داشته باشه به هم کمک می‌کنیم و مشکل رو حل می‌کنیم، ضعف دیگری رو بدون منت بهش کمک می‌کنیم."
D7: "فضا برای شور و اشتیاق شاید اگر مسابقاتی که هست یا فضاهایی که ایجاد میشه برای فعالیت کردن یک چیز جالب باشه و توی این سن برای من جالب باشه و من رو برای تحقیق کردن مشتاق می‌کنه"
D3: "بهترین کلاس درس من، کلاسی بوده که معلم خیلی با ما دوست بودن و یه بزرگتر کنارمون هست و مسخرمون نمی‌کنن و می‌تونیم اشکالامون رو پرسیم، اونطوری با عشق بیشتر دوست داره برای اون درس تلاش کنه."
D8: "فکر می‌کنم که آدمها از تایید شدن توسط بقیه خوششون میاد و گاهی اینجوریه که تو از سمت کسی تایید میشی که صاحب اون محیط هست و تو می‌تونی مثلاً دندونپزشک دندوناتو تحسین می‌کنه بابت مراقبت از دندونات، حس خوبی به آدم دست می‌ده و فک میکنه حس مثبتیه، خوب معلم و پرسنل مدرسه ام اگر تایید کنه به خودت می‌گی آهان، چون من تو این موقعیت قرار گرفتم من کارمو خوب و درست انجام می‌دم، پرسنل هم همین جوریه واقعا. اگر با کسی تایید بشی که توی شرایطی هستی که سختی داره، خوشی داره و کاری که من دارم انجام می‌دم"
D5: "حس می‌کنم به کسی کمک کنم خودم بهتر یاد می‌گیرم و باعث میشه یادآوری کنم خودم یه چیزی بلدم و اعتماد به نفس می‌ده"
D7: "اونقدر به نظر من توی کلاسهای ما نقش فعالی ندارن بچه‌ها و بیشتر معلم محور هست"
D6: "من خیلی فکر می‌کنم به ایندم، چه خودم و چه بقیه در آینده، مخصوصا بعد از امتحان یا آزمون که نتیجه‌اش اون چیزی نمیشه که من انتظارشو داشتم و توان و شوق درس خوندن را ندارم؛ ولی بعد به آینده فکر می‌کنم و انگیزه برمی‌گرده"
D1: "به مسیرم و چیزی که می‌خوام اتفاق بیافته، آرزو و رویاهام که از کلاس نهم بهش فکر می‌کنم و همیشه رویا پردازی می‌کنم راجبش"

• رفتار فردی دانش آموز

علاوه بر موارد ذکر شده، در بررسی رفتار فردی دانش آموز در محیط مدرسه، گزاره‌هایی در مصاحبه‌ها اشاره به تجربه دانش آموزان از محیط مدرسه و فضاهای مختلفی مانند کلاس، کتابخانه، حیاط و غیره دارد که ساختار فضایی از نظر عینی و ذهنی بر رفتارهای فردی دانش آموز موثر بوده است؛ همچنین دسته‌ای دیگر از رفتارهای دانش آموزان تحت تاثیر موضوع درسی و نحوه آموزش و یادگیری آن درس می‌باشد؛ مانند دروس عملی و تئوری و یا نحوه تدریس از طریق وسایل آموزشی به‌روز که در علاقه دانش آموز نسبت به موضوع درسی تاثیرگذار بوده و در نهایت نقاط قوت و ضعف این موارد به صورت رفتارهای فردی دانش آموزان نمایان می‌شود؛ بنابراین از معانی محتوایی که بر این توصیف ساختاری اشاره دارد می‌توان به «عاطفه مربوط به مدرسه» و «عاطفه مربوط به موضوع درسی» اشاره نمود. این معانی محتوایی از معانی صورت‌بندی شده‌ای، از جمله «ایجاد حس فضا در دانش آموز بر اساس خاطرات گذشته»؛ «تاثیر طبیعت بر ایجاد شور و انگیزه در دانش آموز»؛ «تجربه دانش آموز از محیط آموزشی»؛ «تمایل به چیدمان فضا بر اساس فعالیت و مشارکت گروهی در آموزش»؛ «تمایل به وجود فضای جمعی مناسب در مدرسه»؛ «وجود امکانات مناسب» اشاره دارد؛ همچنین، پیرامون عاطفه مربوط به موضوع درسی می‌توان به معانی صورت‌بندی شده، مانند «انگیزش تحصیلی باهدف شغلی»؛ «علاقه به مهارت عملی و عینیت‌بخشی در روند آموزش»؛ «ایجاد انگیزه شغلی و تحصیلی در آموزش هر درس در آینده شغلی فرد»؛ «ایجاد انگیزه و علاقه دانش آموز نسبت به موضوع درسی»؛ «تاثیر معلم بر اشتیاق دانش آموز»؛ «شرکت در بحث و فعالیت کلاسی بر اساس علاقه فرد به موضوع درسی»؛ «وجود امکانات بر اساس تکنولوژی روز»؛ «استفاده از تکنولوژی در آموزش»؛ «تمایل به آشنایی دانش آموزان با فنون و مشاغل مختلف»؛ «تمایل به تغییر چیدمان در کلاس»؛ «تمایل به فعالیت‌های متنوع در جهت ایجاد شور و انگیزه» اشاره نمود.

از گزاره‌های مهم مرتبط با این توصیف ساختاری که در مصاحبه‌ها به آنها اشاره شده است، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود که در جدول (۵) دسته‌بندی و ارائه شده است.

جدول (۵) گزاره‌های مهم مستخرج از مصاحبه‌ها پیرامون رفتار فردی دانش آموز

D4: "از لحاظ حس بهتر به نظر من همش برمی‌گرده به خاطره ای که داریم و حس خوبی که بهمون میده، برای من حیاط چون دور هم جمع می‌شیم و غذا می‌خوریم حس خوبی بهم می‌ده، وارد محیط مدرسه که می‌شیم همون پل‌ها یا جایی که صبحها دور هم جمع می‌شیم خوبه"
D8: "محیط مدرسه خیلی از نظر فیزیکی بزرگ و سرسبز هست اکثر مواقع به خاطر گل و گیاه که توش کاشتن و حس زندگی بهم می‌ده"
D7: "بستگی به درس داره، اگر در آن درس علاقه داشته باشم، پاسخگو هستم"
۴: "به نظرم برای ارائه درسی هم باید اتاقی باش، مثل اتاق کنفرانس که بچه‌ها بتونن به طور مداوم ازش استفاده کنن و چیزی نباشه که سالی یکبار بتونی بری داخلش"
D10: "به نظرم اول از همه بهتره که یک اتاق کامپیوتر خیلی مجهز داشته باشیم که بچه‌ها به پژوهش توی اینترنت علاقه پیدا کنن"
D4: "یه سری کلاس دور از چهارچوب آموزش و پرورش می‌داشتیم؛ مثلا هنری، موسیقی، زبان، گروه‌های علمی و خیلی فضای مدرسه را از حالت خشک درمی‌آوردیم، چون همش درس عمومی و اختصاصی بخون و کنکور بده و برو جلو؛ ولی فکر می‌کنم خیلی‌ها آیندشون توی این چیزا نیست و باید بیشتر از محیط مدرسه لذت ببرن. یا مثلا یه سری کلاس‌های کار و دانش رو کلاسهاشو برای بچه‌ها می‌داشتیم؛ مثل خیاطی، بازیگری، تئاتر."
D1: "اینکه دور تا دور کلاس میز بچینیم و بچه‌ها مشارکت بیشتر داشته باشن خیلی خوبه"
D6: "آزمایشگاه خیلی حس خوبی بهم میده، مخصوصا آزمایشی که خودمون طراحی کردیم و از چیزایی که ته دارن و به یه دستاورد و نتیجه می‌رسیم خیلی خوشم میاد."
D2: "حیاط مدرسه یه سری صندلیا پشت درختهاست و دور از دید هست و یه جای خاص داشتیم، دم در خونه مستخدم مدرسه و ما همیشه اونجا می‌شینیم و همیشه سایه است و تو حیاط خوبه"
D3: "به نظر من چیزی که کم داریم صندلی هست، صندلی‌های جذابی که بشینیم دور هم، برای یه جمع ۱۰ نفره مثلا چرا چیز جذابی نداریم؟"
D5: "از لحاظ محیطی بهترین کلاس، کلاسهایی که تابلوی هوشمند دارن برام خیلی بهتره و کلاسی که تجهیزات بهتری دارن، گرمایشی و سرمایشی و پرده که بتونیم کلاس رو تاریک کنیم."

• کیفیت محیطی

از آنجا که محیط مدرسه شامل دو دسته ساختارهای عینی و ذهنی می‌باشد، کیفیت محیط مدارس نیز متأثر از شاخص‌های عینی و ذهنی محیط می‌باشد؛ به بیان دیگر کیفیت محیط موضوعی است دربرگیرنده کیفیت عناصر تشکیل‌دهنده محیط مدرسه می‌باشد. عناصر تشکیل‌دهنده مانند طبیعت، فضای باز، زیرساخت‌ها، محیط ساخته شده، امکانات و منابع محیط طبیعی و غیره؛ هرکدام دارای ویژگی‌های خاص خود هستند که دارای دو بُعد عینی و ذهنی می‌باشند.

در رویکرد عینیت محور اشاره به صفات و حالات وجودی و چگونگی هر شیء است که به ویژگی‌های بصری محیط اشاره دارد و در رویکرد ذهنیت محور ویژگی‌ها و صفات اجزا توسط نگرش‌ها و احساسات و تصورات ذهنی معین می‌شود. در حقیقت شاخص‌های ذهنی بر پایه پاسخ‌های احساسی درونی به‌کارگرفته می‌شود. در بررسی یافته‌های به‌دست‌آمده از جمله معانی صورت‌بندی شده پیرامون توصیف ساختاری «شاخص عینی محیط» می‌توان به معانی صورت‌بندی شده مانند «شکل‌گیری حیاط بر پایه تعاملات»، «تمایل به وجود فضای جمعی مناسب در مدرسه»، «شکل‌گیری مکان رفتاری بر اساس نیازهای متنوع کاربر»، «عدم تقدم عملکرد بر ساختار محیطی» اشاره نمود. از روایات مهم مستخرج از مصاحبه که دلالت بر این معانی دارند، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود که در جدول (۶) آورده شده است.

جدول (۶) گزاره‌های مهم مستخرج از مصاحبه‌ها پیرامون شاخص عینی محیط

D8: "مثلا حیاط.. آدمهای مختلف نشستن و کارهای مختلف می‌تونن انجام بدن و هرطرف رو که نگاه کن؛ ی مثلا چیز تکراری نمی‌بینی، یکی بسکتبال بازی می‌کنه، یکی کتاب می‌خونه، یکی با دوستاش حرف می‌زنه و ساختش هم مثلا قدیمی محسوب میشه؛ ولی خسته کننده نیست، نرمال و معقول هست که خوشت میاد."
D10: "کار گروهی که داریم صندلی هارو کامل می‌دیم کنار و فشارو خالی می‌کنیم و کف زمین می‌شینیم. حس میکنم برای کارهای گروهی باید یک اتاق خالی باشد که مثلا صندلی‌ها از قبل چیده شده باشه یا به سری صندلی نرم داشته باشه که بتونیم دورهم جمع بشیم و باعث میشه جذب کار گروهی بشیم"
D4: "جای خسته کننده‌ای توی ذهنم نیست به جز کتابخونمون که بیشتر کتاب داخلش هست تا جایی که بشینیم اونجا"
D8: "ما بیشتر زنگ تفریحا با دوستانم توی حیاط گرد می‌شینیم و حرف می‌زنیم، لقمه غذا می‌خوریم، حرف می‌زنیم، بازی می‌کنیم، تمرینات زنگ بعدی را انجام می‌دیم، برنامه‌ریزی می‌کنیم برای زنگ بعدی که می‌خوایم چکار کنیم و بیشتر حرف می‌زنیم و برای بعد مدرسه برنامه می‌ریزیم؛ ولی اکثر مواقع توی کلاس نمی‌مونیم و می‌ریم داخل حیاط"
D1: "از لحاظ فضای حیاط و بیرون، حیاط بزرگ خیلی خوبه؛ ولی باید ساختاری داشته‌باشد که بچه‌ها بتوانند دور هم بشینند و روی نیمکت‌های دو نفره فایده‌ای ندارد و دو نفری کنار هم نمی‌شینند و بهتر هست که نیمکت‌هایی به‌صورت دایره‌ای وجود داشته باشه که دورهم جمع شوند"

همچنین یافته‌های حاصل شده، پیرامون توصیف ساختاری «شاخص ذهنی محیط» از معانی محتوایی، مانند «خوانایی ذهنی محیط»، «جذابیت ذهنی محیط»، «آسایش و سازگاری اقلیمی»، «جذابیت و گیرایی فردی»، «خاطره آفرینی جمعی»، «حضور عناصر طبیعی»، «آسایش و راحتی ذهنی»، «آسایش و راحتی ذهنی زیست‌محیطی» آورده شده است. از معانی صورت‌بندی شده پیرامون این مضامین، می‌توان به معانی صورت‌بندی شده مانند جدول (۷) اشاره نمود.

جدول (۷) معانی محتوایی حاصل از مصاحبه با گروه دانش‌آموزان پیرامون شخص ذهنی محیط

معانی محتوایی	معانی صورت‌بندی شده	گزاره‌های مهم مستخرج از مصاحبه‌ها
آسایش و سازگاری افلبمی		D4: "نورگیر هم خیلی خوبه چون گرم و آفتاب زیاد ولی تاریک نباشه"
خوانایی ذهنی محیط	تمایل به ایجاد ارتباط بصری مطلوب از فضای داخل به بیرون	D2: "به نظرم بهتر بود که نوسازی بشه چون مئه زندانه تقریبا و همه پنجره‌هامون میله دارن و یا پرده هاشو عوض می‌کردن بهتر بود، چون آبی تیره است و خیلی تاریکه"
جذابیت ذهنی محیط	تأثیر طبیعت بر ایجاد شور و انگیزه در دانش آموز	D6: "از نظر فیزیکی، یک فضایی که سرسبز باشه و برای درس خوندن یا نشستن و استراحت خیلی شور و شوق را بیشتر می‌کنه، چون آرامش‌بخشتره"
	تمایل به استفاده از رنگ در فضا	D1: "از لحاظ چیدمان به نظر من ترکیب رنگها خیلی می‌تونه مهم باشه و جذاب باشن، مثلا اگر دیواری رنگی باشه یا نقاشی روی دیوار باشه، یک چیز خاصی داشته باشه و همه چیز سفید نباشه؛ ولی خب از یک طرف هم باعث نشه حواسمون از مطالب پرت بشه؛ ولی به نظرم باعث می‌شه گرم بشه"
جذابیت و گیرایی فردی	تمایل به مشارکت دانش‌آموز در روند آموزشی	D7: "اونقدر به نظر من توی کلاسهای ما نقش فعالی ندارن بچه‌ها و بیشتر معلم محور هست"
	تمایل به تغییر چیدمان در کلاس	D1: "اینکه دور تا دور کلاس میز بچینیم و بچه‌ها مشارکت بیشتر داشته باشن خیلی خوبه"
	ایجاد جذابیت در محیط به واسطه عناصر کالبدی متنوع	D4: "به نظر من یک بوفه خوب و کامل می‌تونه واقعا جذاب باشه نه به‌صورت کافه تخصصی ولی جذاب باشه یا یک دستگاه قهوه یا مثلا بچه‌هایی که علاقه دارن به اینکار رو بزارن به صورت پاره وقت قهوه درست کنه، مثلا زنگ تفریح اول و زنگ تفریح آخر، خیلی بهتر میشه و به نظرم بچه‌ها استقبال می‌کنن ازش"
	تمایل به ایجاد فعالیت‌های متنوع در جهت ایجاد شور و انگیزه	D8: "یه سری کلاس دور از چهارچوب آموزش و پرورش می‌داشتیم؛ مثلا هنری، موسیقی، زبان، گروه‌های علمی و خیلی فضای مدرسه را از حالت خشک درمی‌آوردیم، چون همش درس عمومی و اختصاصی بخون و کنکور بده و برو جلو."
	تمایل به چیدمان فضا براساس فعالیت و مشارکت گروهی در آموزش	D9: "به نظرم مدرسه‌ها باید تغییر کنن؛ ولی دقیق مدرسه خودمون مدنظرم نیست به جز همون کافه و فضای بازی و فضای نشستن."
	شکل‌گیری مکان رفتاری براساس نیازهای متنوع کاربر	
حضور عناصر طبیعی	تزریق عامل طبیعت به فضا در غنی کردن آن	D6: "باید سرسبزی داشته باشه که حس زنده بودن رو داشته باشیم." D8: "نور آدم رو سرزنده می‌کنه"
	ایجاد تعامل با طبیعت	D1: "بعضی وقتا به معلما می‌گیم که بریم داخل حیاط و اونجا درس رو پیش ببریم" D5: "ما یه سری درخت داریم که پشش نیمکت هست، اونجا خوبه."
خاطره‌آفرینی جمعی	تمایل به وجود فضای جمعی مناسب در مدرسه	D2: "حیاط مدرسه یه سری صندلیا پشت درختهاست و دور از دید هست و یه جای خاص داشتیم، دم در خونه مستخدم مدرسه و ما همیشه اونجا می‌شینیم و همیشه سایه است و تو حیاط خوبه"
	شکل‌گیری حیاط بر پایه تعاملات	D4: "برای درس خوندن، همیشه که توی کلاس نیستیم و برای زمانی که می‌خوایم آزاد باشیم و بخوایم بریم جای دیگه درس بخونیم، محیط‌های گفتگوها یا محیط‌های کاری که جدیدا اومده که یک اتاق شیشه‌ای هست و یک سری صندلی نرم داره که میشه دور هم جمع بشیم و حرف بزنینم، خیلی خوبه"
	تمایل به وجود سرگرمی در زنگ استراحت	D9: "یکی از جاهایی که به نظرم توی مدرسه‌ها نیست یک جایی برای ورزش و تفریح توی زنگهای تفریح هست و بچه‌ها تنها کاری که می‌تونن انجام بدن اینه که برن داخل حیاط بشینن"
	تعمیم یک رابطه خوب به کل مدرسه	D8: "حیاطمون چون چیزهای ورزشی داره خوبه، تور والیبال، فوتبال دستی، بسکتبال."

<p>D2: "اگه بخوام مدرسه را خودم بچینم ساختمانهارو دوتاشو نوسازی می‌کردم"</p> <p>D1: "باید محیطی باشه که بتونم با خیال راحت فکر کنم و فقط خودم باشم، بعضی وقتها موسیقی بهم کمک می‌کنه برای فکر کردن"</p> <p>D7: "مطالعه فردی توی کتابخونه رو ترجیح می‌دم و سالن مدرسه ما مناسب این کار نیست"</p> <p>D1: "دوست دارم خودم برای خودم بخونم و حتی وقتی از بچه‌ها کسی توضیح بده خیلی نمی‌تونم یاد بگیرم و خودم باید یاد بگیرم"</p> <p>D2: "بدیش اینه چند طبقه است و وقتایی که طبقات بالا کلاس داریم خیلی اذیت می‌شیم"</p>	<p>آسایش و راحتی ذهنی</p> <p>تمایل به تحصیل در فضای نوساز</p> <p>تمایل به وجود فضای شخصی</p> <p>کوتاه‌مدت در مدرسه</p> <p>تمایل به یادگیری به صورت منفرد</p> <p>تمایل به وجود تحصیل در ساختمان تک طبقه</p>
<p>D1: "توی هر کلاس واقعا نور زیادی باشه و بچه حس راحتی و گرما کنند و توی روزهای گرم کولر به همه بخوره."</p> <p>D9: "یک جایی مثل کافه تریا که بتونن بشینن و هم درس بخونن و هم اینکه باهم صحبت بکنن"</p>	<p>آسایش و راحتی زیست محیطی</p>

علاوه بر موارد گفته شده، یکی از عوامل مهم در رفتار دانش آموز در مدرسه، ادراک حسی فرد نسبت به محیط می‌باشد. دانش آموز بر اساس ادراک استنباطی خود از محیط مدرسه واکنش عملکردی نشان می‌دهد. در بررسی روایات به دست آمده از مصاحبه‌های گردآوری شده، ادراک حسی محیط توسط فرد، از جمله شاخص‌های حائز اهمیت می‌باشد. ادراکات حسی دانش آموز که در مصاحبه‌ها به آن اشاره کرده‌اند، در برگیرنده کلیه حواس اوست و شامل ادراک بویایی، بصری و شنوایی می‌باشد. از مهم‌ترین ادراک حسی موثر در محیط مدرسه، ادراک حسی بصری می‌باشد که دانش آموزان در مصاحبه‌های خود به ادراک بصری موثر بر محیط حیاط و عناصر طبیعی اشاره کرده‌اند. عناصری مانند درختان، گل‌ها، حوض آب علاوه بر ادراک بصری بر ادراک بویایی و ادراک شنوایی نیز اثرگذار می‌باشند؛ به عنوان نمونه از گزاره‌های ارائه شده پیرامون ادراک حسی-بصری می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

"حیاط بزرگ و سرسبز داشته باشه؛" "توی هر کلاس واقعا نور زیادی باشه؛" "رنگ وارد بشه به مدرسه؛" "اگر دیواری رنگی باشه یا نقاشی روی دیوار باشه، یک چیز خاصی داشته باشه و همه چیز سفید نباشه؛" "گل کاری در محیط؛" "اگر که حوض داشت و داخلش کاشی آبی بود و ماهی های کوچولو توش بود؛" "نور آدم رو سرزنده می‌کنه"

لذا، باتوجه به موارد به دست آمده که به تفصیل بررسی و دسته‌بندی شد؛ شواهد نشان می‌دهند زمینه‌های رفتاری بر خودپنداره تحصیلی دانش آموزان موثراند. یافته‌ها بیانگر این مطلب است که از جمله مواردی که بر این مولفه اثرگذار می‌باشد، داوری بیرونی و عاطفه مربوط به مدرسه است که دانش آموزان در مصاحبه‌ها به مواردی همچون انجام فعالیت‌های گروهی، تاثیر طبیعت بر ایجاد شور و انگیزه آنها، تجربه آنها از محیط مدرسه، تمایل به چیدمان فضا براساس فعالیت و مشارکت گروهی در آموزش، تمایل به وجود فضای جمعی براساس فعالیت و مشارکت گروهی در آموزش، تمایل به وجود فضای جمعی مناسب در مدرسه و وجود امکانات مناسب در مدرسه اشاره کرده‌اند. این موارد بر داوری بیرونی و عاطفه دانش آموزان نسبت به موضوعات درسی و مدرسه نیز تاثیری قابل توجه دارد. به بیان دیگر این عوامل موجب تمایل به مشارکت دانش آموز در روند آموزشی می‌شود و به دلیل داشتن شناخت بهتر از خود در نهایت موجب ایجاد انگیزش تحصیلی با هدف شغلی خواهد شد. در راستای تایید این مطلب، رایت (۲۰۱۱) نیز در مطالعه خود در جهت بررسی تاثیر محیط یادگیری بر خودپنداره، تاثیر خودپنداره تحصیلی بر موفقیت تحصیلی را یک امر مثبت و اساسی دانسته و براین نکته تاکید دارد که خودپنداره از طریق تجربه با مکان شکل می‌گیرد.

بنابراین با توجه به گذراندن ساعات طولانی دانش آموزان در مدارس و با در نظر گرفتن فضاهای مدارس امروز براساس نوع فعالیت‌های دانش آموزان در آن که به صورت منفرد و گروهی است، محیط مدرسه می‌تواند تاثیری مثبت بر رشد و شخصیت آنها

داشته باشد؛ لذا، محیط مدارس و عوامل عینی و ذهنی آن به‌عنوان محرک‌های محیطی عمل کرده و دانش‌آموزان با ادراک محیطی، بهتر از مولفه‌های فضایی، برداشت معنی درستی از محیط داشته که در نهایت منجر به ادراک فرد نسبت به توانایی‌ها و ویژگی‌های فردی‌اش می‌شود. شاخص‌های کیفیت محیطی مستخرج شده از مصاحبه‌ها، شامل موارد گوناگون شاخص‌های عینی و ذهنی محیط مدرسه می‌باشند که در میان آنها، اشاره به خاطره آفرینی جمعی، حضور عناصر طبیعی در محیط مدرسه و آسایش و راحتی ذهنی دانش‌آموز از مدرسه حائز اهمیت‌تر می‌باشد. پیرامون این مطلب، لطف‌عطا (۱۳۸۷) در پژوهشی بیان کرده‌است که کیفیت‌های بصری و ادراکی، مانند هویت فضایی، هویت بومی، سلسله‌مراتب، وحدت و هماهنگی در فضاها، حس مکان، انعطاف‌پذیری و غیره باید در طراحی فضاهای آموزشی مورد توجه قرار گیرد؛ همچنین پیرامون تاثیر طبیعت بر بهبود سلامت روان در مدارس می‌توان به پژوهش شپنسکی^۵ و همکاران (۲۰۰۶) اشاره نمود که به پژوهشگران در این تحقیق به این نتیجه رسیده‌اند که محیط زیست و طبیعت تاثیر بسیاری در بهبود سلامت روان دانش‌آموزان دارد و آموزش در محیط طبیعی را امری موثر می‌داند.

بنابراین یافته‌های مصاحبه با دانش‌آموزان نشان‌دهنده تاثیر قابل توجه حواس پنجگانه و ارتباط با طبیعت در محیط از طریق حس‌های مختلف بر ادراک محیطی فرد می‌باشد؛ در حقیقت، دانش‌آموز براساس ادراک استنباطی خود از محیط مدرسه، واکنش‌های عملکردی نشان می‌دهد؛ از این رو می‌توان انجام فعالیت‌های فردی و گروهی دانش‌آموزان در فضاهای متنوع و همچنین فضای باز (حیات) را عاملی موثر بر بهبود رفتارهای فردی و اشتیاق تحصیلی و در نهایت ارتقاء خودپنداره تحصیلی دانست؛ همان‌گونه که ترکمان و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی بیان می‌کنند، عوامل سازنده کیفیت محیط آموزشی که بر کیفیت یادگیری موثرند، شامل توجه به نیازهای آموزشی، پرورشی و نیازهای روحی و احساسی دانش‌آموزان در جهت تحقق اهداف آموزشی می‌باشد؛ همچنین، پیرامون وجود فضاهای متناسب با نوع فعالیت دانش‌آموزان در مدرسه (فردی و گروهی) قاسمی‌آریایی و میرداماد (۲۰۱۶) در بررسی یک نمونه موردی از مدارس به این نتیجه رسیده‌اند که فضای فیزیکی تاثیر بسیار زیادی در عملکرد دانش‌آموزان دارد.

۵- نتیجه‌گیری

در این پژوهش، رابطه بین سه متغیر کیفیت محیطی مدرسه، خودپنداره تحصیلی و ادراک فردی دانش‌آموز از محیط مدرسه مورد بررسی قرار گرفت و به‌طورکلی می‌توان عوامل عینی و ذهنی محیط مدرسه که بر ادراک و حواس پنجگانه دانش‌آموزان به‌خصوص حس بصری موثر است را عاملی موثر بر رفتار دانش‌آموزان دانست. عوامل عینی و ذهنی شامل خصوصیات کالبدی فضا و سایر ویژگی‌های بصری فضا مانند رنگ، نور طبیعی و ایجاد دید بصری مناسب از داخل فضاهای کلاس به فضای بیرونی و حیات بر ادراک فضایی تاثیر بسزایی دارند و این عوامل موجب بهبود زمینه‌های رفتاری در محیط مدرسه می‌شود و در نتیجه تاثیری مثبت بر خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان دارد. در پاسخ به سوال اول پژوهش، پیرامون چستی عوامل کیفیت محیطی موثر در ارتقاء خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان، لازم به ذکر است که دانش‌آموزان پس از کسب تجارب در مقاطع مختلف تحصیلی خود در مدرسه، ابتدا براساس تصورات مربوط به توانایی‌های خود نسبت به موضوعات درسی و سپس براساس تجارب آموزشی فرد از محیط آموزشی، خودپنداره تحصیلی آنها شکل می‌گیرد؛ بنابراین تجارب دانش‌آموزان بر میزان علاقه و انگیزه آنها نسبت به خود و تحصیل در مدرسه موثر است؛ لذا، عواطف مربوط به مدرسه در دانش‌آموزان که شامل نگرش آنها نسبت به کل محیط مدرسه می‌باشد، در خودپنداره دانش‌آموز نقش اساسی دارد؛ بنابراین با در نظر گرفتن عوامل کیفیت محیطی می‌توان نگرش دانش‌آموز را نسبت به موضوعات درسی و محیط مدرسه ارتقاء داد که در نهایت موجب ارتقاء خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان در فرآیند آموزشی خواهد شد. ادراکات فردی ناشی از کیفیت محیط مدرسه که سرانجام موجب شناخت محیط مدرسه و ارتقاء محیط روان‌شناختی در مدرسه خواهد شد، تحت تاثیر محیط عینی و ذهنی مدرسه می‌باشند. از یافته‌های حاصل از پژوهش شاخص‌های عینی و ذهنی محیط مدرسه که بر ادراک کیفیت محیطی دانش‌آموز اثرگذارند، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: وجود تکنولوژی و امکانات بروز در روند آموزشی، ایجاد امکان

تغییر چیدمان کلاسی بر اساس نوع فعالیت آموزشی، افزایش فضای سبز، گل‌ها، درختان میوه‌دار (نارنج)، مبلمان و نیمکت‌های متنوع در فضای باز حیاط مدرسه، قرارگیری حوض و آب‌نما (فواره) در حیاط و فضای باز، ایجاد امکان پخش موسیقی مناسب در زمان استراحت دانش‌آموزان، به‌کارگیری رنگ‌های متنوع و ملایم در ساختار کالبدی مدرسه، وجود نور و تهویه هوای مناسب در تمامی فضاهای مدرسه، قرارگیری گیاه در فضای مطالعه فردی دانش‌آموز (سالن مطالعه). موارد گفته‌شده بر ادراک حسی دانش‌آموز (شنوایی-بویایی-بصری-لامسه) دانش‌آموز تاثیرگذار بوده و در نهایت موجب افزایش انگیزه در دانش‌آموزان برای موضوعات درسی مختلف شده و افزایش عاطفه و علاقه فردی نسبت به محیط مدرسه باعث کسب تجارب آموزشی خوب در محیط مدرسه خواهد شد که در نهایت در ارتقاء خودپنداره تحصیلی در فرآیند آموزشی نقشی اساسی دارند؛ بنابراین از عوامل کیفیت محیطی موثر در ارتقاء تحصیلی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: شاخص عینی (ساختاری/کالبدی)، شاخص‌های ذهنی شامل آسایش و راحتی ذهنی، جذابیت و گیرایی فردی، حضور عناصر طبیعی، خاطره‌آفرینی جمعی، خوانایی ذهنی محیط، آسایش و سازگاری اقلیمی، جذابیت ذهنی محیط. همچنین در پاسخ به سوال دوم پژوهش پیرامون عوامل کیفیت محیطی موثر بر ادراک دانش‌آموز در مدارس یافته‌ها نشان‌دهنده آن است که ادراک دانش‌آموزان در محیط مدرسه، فرآیندی ذهنی است که در طی آن تجارب حسی آنان معنادار می‌شود؛ بنابراین تجارب جسمی، مفاهیم و تصورات ناشی از آن، انگیزه دانش‌آموز را نسبت به موقعیتی که در آن حضور دارد، شکل می‌دهد. انواع ادراک فردی دانش‌آموز، بر اساس شیوه ادراک حسی که متأثر از محیط عینی و ذهنی مدرسه است، شکل می‌گیرد؛ بنابراین، شاخص‌های کیفی ذهنی و عینی محیط مدرسه بر ادراک دانش‌آموزان تاثیرگذار است. از چستی عوامل تاثیرگذار کیفیت محیطی مدرسه بر ادراک دانش‌آموزان، می‌توان به رابطه پویا بین دانش‌آموز و مدرسه اشاره نمود که بر اساس نظریه کنش متقابل ادراک، مدرسه، دانش‌آموز و ادراک او وابستگی متقابل دارند؛ بنابراین با توصیف ساختاری محیط توسط دانش‌آموزان پیرامون ساختار کالبدی و اجتماعی محیط مدرسه، عوامل کیفیت محیطی موثر بر ادراک دانش‌آموز دسته‌بندی و ارائه شده است که بر اساس شاخص‌های محیط عینی و ذهنی مدرسه می‌باشد؛ پس می‌توان با در نظر گرفتن مواردی همچون، تغییر چیدمان کلاسی بر اساس نوع فعالیت آموزشی، افزایش فضای سبز، گل‌ها، درختان میوه معطر (نارنج)، مبلمان و نیمکت‌های متنوع در فضای باز حیاط و مدرسه، قرارگیری حوض و آب‌نما (فواره) در حیاط و فضای باز، ایجاد امکان پخش موسیقی مناسب در زمان استراحت دانش‌آموزان، به‌کارگیری رنگ‌های متنوع و ملایم در ساختار کالبدی مدرسه، وجود نور و تهویه هوای مناسب در تمامی فضاهای مدرسه، قرارگیری گیاه در فضای مطالعه فردی دانش‌آموز (سالن مطالعه) که از شاخص‌های کیفیت محیطی مدرسه می‌باشند بر ادراک دانش‌آموز تاثیر مثبت ایجاد نمود.

۶- پی‌نوشت

- 1 Phenomenological Moustakas
- 2 Colise
- 3 General concept
- 4 Academic self-concept.
- 5 Shepensky

۷- منابع

- افرنده خلیل‌آباد، فاطمه؛ حبیب، فرح و حبیب، فرشته (۱۴۰۲). تبیین نقش مولفه‌های کالبدی محیط آموزشی بر انگیزش به یادگیری دانش‌آموزان مقطع ششم ابتدایی شهر تهران. نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر ۱۶ (۴۵): ۱۳۷-۱۴۵.
- بمانیان، محمدرضا؛ مومنی، کوروش و سلطان‌زاده، حسین (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی ویژگی‌های طرح معماری مسجد-مدرسه‌های دوره قاجار و مدارس صفویه، نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر، (۱۱)، ص ۱۵-۳۴.
- بهی، حمیده؛ یونسی، شهربانو (۱۴۰۲). بررسی رابطه ادراک از محیط یادگیری و خودپنداره تحصیلی در دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم شهر فیروزآباد، نشریه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، دوره نهم (۱)، ص ۱۲۹-۱۴۰.

- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۹۳). راهنمای طراحی فضاهای شهری، نشر شهیدی، وزارت مسکن و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری. پیروای ونک، مرضیه (۱۳۸۹). پدیدارشناسی نزد مرلوپونتی. چاپ اول، نشر: پرسش، آبادان.
- دبدبه، محمد (۱۴۰۰). طراحی بر اساس ادراک و رفتار انسانی، تهران: طحان‌گستر.
- زاهدبابلان، عادل؛ کریمیان‌پور، غفار؛ دشتی، ادریس (۱۳۹۶). نشریه رویکردهای نوین آموزشی، شماره ۲۵، ص ۷۶-۹۱.
- طاهر طلوع دل، محمدصادق؛ سادات، سیده‌اشرف (۱۴۰۰). زیست‌پذیری در خانه ایرانی، نشر دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران.
- طباطبایان، سیده‌مرضیه (۱۳۹۳). انسان و محیط: رویکرد روان‌شناختی به معماری و شهرسازی، نشر دانشگاه آزاد اسلامی (خوراسگان)، چاپ دوم.
- طباطبایان، سیده‌مرضیه (۱۴۰۰). پژوهشی در ضرورت طراحی بهینه فضاهای باز و محیط سبز کالبد آموزشی در راستای بهبود ادراک دانش‌آموزان و ارتقاء کیفیت محیط آموزشی (مطالعه موردی: دبیرستان های دخترانه شهر اصفهان)، دوفصلنامه معماری و شهرسازی ایران، دوره: ۱۲، شماره: ۲۱ : ۱۲۷-۱۳۹.
- طباطبایی یگانه؛ ریحانه‌سادات، شفائی، مینو؛ مظفر، فرهنگ و صالح صدق پور، بهرام (۱۴۰۲). عوامل موثر در ارتقاء خلاقیت کودکان ۳-۶ سال در فضاهای باز آموزشی شهر تهران بر اساس مدل منشوری خلاقیت. نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر ۱۶ (۴۵): ۱۲۳-۱۳۶.
- طیب‌زاده، کیمیا؛ اردشیری، مهیار؛ بنازاده، بهاره (۱۳۹۹). بررسی معماری فضاهای آموزشی با تأکید بر ارتقاء کیفیت‌های فضایی (مدارس دخترانه متوسطه دوم شیراز)، نشریه معماری‌شناسی سال سوم، شماره ۱۵، صفحه ۵۶-۶۷.
- غفاری، ابوالفضل؛ ارفع بلوچی، فاطمه (۱۳۹۰). رابطه انگیزش پیشرفت و خودپنداره تحصیلی با اضطراب امتحان در دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی مشهد، نشریه پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره، سال اول، شماره ۳، ص ۱۲۱-۱۳۶.
- فانی، حجت‌الله؛ خلیفه، مصطفی (۱۳۸۹). بررسی رابطه ادراک از رفتار معلم با خودپنداره تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره راهنمایی شهر شیراز، مجله رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، شماره ۱-۳۷-۶۴.
- لنگ، جان (۱۳۹۴). آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه: علیرضا عینی‌فر، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ هشتم.
- کارمونا، م؛ هیت، ت؛ اک، ت؛ و تیسدل، ا (۱۳۹۱). مکانهای عمومی فضاهای شهری ابعاد گوناگون طراحی شهری، ترجمه: ف، قرآنی، تهران: دانشگاه هنر تهران.
- کارمن، تیلور (۱۳۹۰). مرلو-پونتی، ترجمه: مسعود علیا، نشر: ققنوس، تهران.
- گل، یان (۱۳۸۹). فضاهای عمومی و زندگی جمعی، مترجم: علی غفاری - محمدصادق سهیلی‌پور، نشر دانشگاه شهیدبهشتی، تهران.
- محمودی خطیبانی، ن (۱۳۹۵). طراحی مجتمع مسکونی سرزنده در شهر تهران با دستیابی به معیارها و راهکارهای سرزندگی و نشاط در مجتمع مسکونی، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته معماری، دانشگاه دیلمان.
- معینی، مهدیه؛ اسلامی، سیدغلامرضا (۱۳۹۱). رویکردی تحلیلی به کیفیت محیط مسکونی معاصر، نشریه هویت شهر، دوره ۶ (۱۰)، ص ۴۷-۵۸.
- مک اندرو، فرانسیس تی (۱۴۰۱). کتاب روان‌شناسی محیطی، مترجم: غلامرضا محمودی، وانیا، تهران.
- نژادعمران، علی هادی (۱۳۹۶). بررسی ویژگیهای روان‌سنجی مقیاس چند بعدی خودپنداره تحصیلی، نشریه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی (دانشگاه تاکستان)، دوره سوم (۲)، ص ۲۳-۳۳.
- نقدبیشی، رضا؛ رحمتی، پوریا (۱۳۹۶). روانشناسی معماری در طراحی مدارس آینده، دانشگاه علمی کاربردی.
- وجدانی‌درستکار، نازنین (۱۳۹۱). سنجش و مقایسه کیفیت محیط سکونت در بافتهای قدیمی و جدید شهری (نمونه موردی: شهر مشهد)، پایان نامه کارشناسی ارشد، شیراز: دانشگاه شیراز.
- یارمحمدی واصل، مسیب؛ قنادی، فاطمه و مقامی، حمید (۱۳۹۱). بررسی رابطه خودپنداره تحصیلی با عملکرد ریاضی در دوره راهنمایی. مجله پژوهش در نظام‌های آموزشی، دور ۷ (۲۰)، ص ۱۴۳-۱۶۱.
- هیل، جان‌اتان (۱۳۹۶). مرلوپونتی برای معماران. ترجمه: گلناز صالح کریمی. نشر: فکر نو، تهران.
- Diprose, R. (2012). Corporeal Generosity: On Giving with Nietzsche, Merleau-Ponty, and Levinas. New York: State University of New York.
- Marsh. H. W Walker. R.C, Debous. R. (1991). Subject - specific component of Academic self - concept and self - Efficacy. Contemporary Educatinal psy. 330-345.
- Maarten, P. A, Sofie, W., Franzis, P., Christoph, N., Bieke, D. F. & Karine, V. (2015). The formation of academic self-concept in elementary education: A unifying model for external and internal comparisons. 41(1). 124-132.